

РОЗИЯ ТУЖЖОР ҲИКОЯЛАРИДА РАНГЛАР СИМВОЛИКАСИ

ТУРДИЕВА ОЙДИН

Филология фанлари доктори, ТДШУ

Аннотация. Мазкур мақола ҳозирги замон Эрон адабиётининг энг йирик намояндаларидан бири Розия Тужжор ҳикояларидаги рангларда акс этган рамзий ифодалар таҳлилига бағишланган. Замонавий Эрон адабиётида аёл кўнглини тўла англашда, аёл қалби тубига етиб боришда, унинг барча сир-асрорларини кашф этишда таниқли адиба Розия Тужжор катта маҳоратга эга.

Розия Тужжор ўзига хос бир услубда ёзадики, унинг асарлари фалсафий мушоҳадалар билан бойлиги, тил ва услуб гўзаллиги ҳамда ижтимоий муаммоларнинг ўртага қўйилиши жиҳатидан бошқа ёзувчиларнинг асарларидан ажралиб туради. Унинг ҳикоялари қаҳрамонларининг аксарияти аёллардир. Адиба ҳикояларида рангларга жуда кўп мурожаат қилади. У дунёни турфа ранглар воситасида кўради. Айниқса кулранг рангдаги, машаққатларга тўла кўради, уни тасвирлайди ва асарини тушкун руҳда яқунлайди. Илмий мақоламизда адиба тасвир воситаларининг бойлигида ранглар символикасининг туганган ўрни ҳам алоҳида ёритилади.

Опорные слова и выражения: Розия Тужжор, Эрон, ҳикоянавислик, ранглар палитраси, аёл қалби, аёл суккутининг портлаши, тушкунлик, ранглар ифодаси.

Аннотация. Данная статья посвящена анализу символических выражений, отраженных в цветах, в рассказах Розии Тудджар, одной из величайших представительниц современной иранской прозы. В современной иранской литературе известная писательница Розия Тудджар обладает большим умением полностью понимать женское сердце, достигать глубины женского сердца, открывая все его секреты. Разия Туджар пишет в особом стиле, который отличает ее произведения от других писателей богатством философских наблюдений, красотой языка и стиля, а также изложением социальных проблем. Большинство героев ее рассказов - женщины. Писательница очень любит использовать цвета в своих рассказах. Она видит мир с помощью различных красок и оттенков. Особенно серым, полным лишений, она описывает это и завершает свою работу в подавленном состоянии. В нашей научной статье также подчеркивается роль цветовой символики в богатстве литературной образности писательницы.

Таянч сўз ва иборалар: Разия Туджар, Иран, новеллистика, цветовая палитра, женское сердце, взрыв женского молчания, депрессия, богатая палитра писательницы.

Abstract. This article analyzes the symbolic expressions reflected in colors in the stories of Razia Tujar, one of the greatest representatives of modern Iranian literature. In modern Iranian literature, the famous writer Raziya Tujar has a great ability to fully understand a woman's heart, reach the depths of a woman's heart, revealing all its secrets. Razia Tudjar writes in a unique style that distinguishes her works from other writers for the richness of philosophical observations, the beauty of language and style, and the presentation of social problems. Most of the characters in her stories are women. The writer is very fond of colors in her stories. She sees the world through different colors and shades. Especially gray, full of hardships, she describes it and ends her work in a depressed state. Our scientific article also emphasizes the role of color symbolism in the richness of the literary imagery of the writer.

Keywords and expressions: Razia Tudjar, Iran, short story, color palette, female heart, explosion of female silence, depression, expression of colors.

Қадимги даврлардан бери адиблар кайфият, ҳиссиётлар, яширин рамзий маъноларни етказиш учун турли хил ранглардан фойдаланганлар. Адабиётда ранг – бу инсон воқеликни идрок этиш қобилятининг бадиий ифодаларидан биридир. Ранг – бу ҳаёт. Рангсиз олам бизга ўликдек туюлади. Олов нурни пайдо қилганидек, ёруғлик рангни вужудга келтиради. Ранг эса ўз навбатида инсон ҳиссиётларини ифодаловчи белги ҳамдир.

Ислом инқилобдан кейин адабиёт майдонига аёл ёзувчиларнинг янги авлоди кириб келди, аёл ижоди ва аёл образи янгича талқин этила бошлади. XX асрнинг 80-йилларидан кейин ижод эта бошлаган аёл ёзувчилар доирасига Маниже Жонқўли, Самира Аслонпур, Захро Завориён, Важиҳе Али Акбарий Сомоний, Розия Тужжор каби истеъдодли адибалар ислом инқилобидан олдин ижодий фаолиятларини бошлаган адибаларнинг анъаналарни давом этиб, аёл ижодиётини янада бойитдилар. Замонавий Эрон адибалари ўз асарларида шижоат билан янгича услублар, янгича мазмун ва янги шакллар қўллай бошладилар. Уларнинг ҳикоялари учун кундалик турмушдаги оддий ҳодиса, бирор одамнинг одатий ҳаёти мавзу бўлиб, мақсади – қаҳрамоннинг қалбига чуқурроқ кириш, кўнгил кечинмаларини теранроқ ифода этиш бўлди. Бу ҳолат исломий жамиятдаги аёлнинг мавқеи ҳақида шаклланган тасаввур ва тушунчаларга зид келса ҳам ҳақиқий адабий ҳодиса сифатида рўй берди.

Замонавий Эрон адабиётида аёл кўнглини тўла англашда, қалби тубига етиб боришда, унинг барча сир-асрорларини кашф этишда таниқли адиба Розия Тужжорга тенг келадигани топилмайди. Эрон замонавий насрчилигида ўз ўрнига эга бўлган Розия Тужжор ҳикояларида ранглар катта аҳамиятга эга. Бу адибага асар қаҳрамонларининг ҳиссий кечинмаларини етказишга ёрдам беради. Адиба ҳикояларининг ранглар спектрида ўнлаб ранглар мавжудки, уларнинг баъзиларини мазкур мақола доирасида кўриб чиқамиз.

Розия Тужжор ҳозирги замон Эрон адабиётининг энг йирик намоёндаларидан биридир. Розия Тужжор 1947 йилда Техрон шаҳрида дунёга келган. Унинг болалик даври Техрон шаҳрининг маҳаллаларидан бирида ўтди. Ўрта мактабни тамомлагач, университетнинг психология факультетида таҳсил олди. 1985 йилдан бошлаб ёзувчилик фаолияти билан шуғуллана бошлади. Асосан, ҳикоя жанрида қалам тебратиб келаётган адибнинг бир неча ҳикоялар тўплами дунё юзини кўрган. “زن شیشه ای” (“Шиша аёл”), “هفت بند” (“Етти тугун”), “ترگسها” (“Наргислар”), “سفر به ریشه ها” (“Ватанга саёҳат”), “سنگ صبور” (“Сабр тоши”), “کوچه” (“Акация кўчаси”), “آرام شب بخیر” (“Хайрли тун”), “شعله و شب” (“Шуъла ва тун”) каби ҳикоялари эса рус, урду, ўзбек ва бошқа хорижий тилларга таржима қилинган.¹

Розия Тужжор ўзига хос бир услубда ёзадики, унинг асарлари фалсафий мушоҳадалар билан бойлиги, тил ва услуб гўзаллиги ҳамда ижтимоий муаммоларнинг ўртага қўйилиши жиҳатидан бошқа ёзувчиларнинг асарларидан ажралиб туради. Розия Тужжор ҳикоялари қаҳрамонларининг аксарияти аёллардир. Масалан дом-дараксиз йўқолган ўғлининг урушдан қайтишини хануз кутаётган она, ўз ёрини урушдан қайтишидан умидини узмаган келин, эрининг лоқайдлигидан изтироб чекаётган аёл ва шу қабилар. Бу унинг оилавий, ижтимоий-иқтисодий, ахлоқий муаммолар билан тўқнаш келган аёллар дардларидан огоҳлигини билдиради. Унинг асарлари қаҳрамонлари бўлмиш аёллар ўзида мавжуд шароитлардан қочиш ёки қутулишга уринмайдилар. У қаҳрамонлар мураккаб шароитга ўралиб қолган, тақдир, замона, муҳит улар ҳаётига таъсир қилади ва ҳаётида из қолдиради. Адиба кулранг рангдаги, машаққатларга тўла дунёни кўради, уни тасвирлайди ва асарини тушкун руҳда яқунлайди. Бу унинг ижодига хос бўлган яна бир хусусиятлардан биридир.

Унинг ижодида Эрон шоир ва ёзувчиларидан Жалол Оле-Аҳмадга хос зийраклик, Аҳмад Шомлуга хос оҳангли, мусиқали наср услуби, Меҳди Ахавонга хос маъюслик ва тушкунлик, Фўруғ Фаррухзодга хос “Эрон аёлининг сукутдаги ҳолатини, аёл сукутининг портлашини”² ифодалаш каби хусусиятларни кўрамиз. Шунингдек, буларнинг барчасида ранглар ифодаси

¹ http://www.sarshar.org/archives/critics/post_836.html

² Муҳаммадризо Рузбех. Ҳозирги замон Эрон адабиёти. 57-с.

ўз аксини топган бўлиб, ранглар муҳим семантик юкни кўтаради. Борлиққа бадий нигоҳ билан қарашнинг тўлиқ тасвирини ранглар воситасида яратишга ҳаракат қилади.

Розия Тужжорнинг 2002 йил “پیام زن” (“Аёл ахбороти”) журнали (121-сон, 86-с.) журналисти Райҳона Мавлавийга берган интервьюсида: “Аёлларнинг нафис руҳияти ва ижод ўртасидаги алоқага қандай таъриф берса бўлади”, – деган саволга адиба: “Аёл руҳияти ҳис-туйғулар ва ранжу-аламларнинг кураш майдонидир. Биллур қанча сайқалланса шунчалик товланганидек, аёл қалби ҳам қанча тарашланса уни ифодалаб бериш шунча ёрқинлашади. Аёл руҳияти ва ижодни мисол тариқасида гулдўзликка қиёсласа бўлади. Гулдўз сабр ва ҳафсала билан турли-туман рангларни олдига териб кўяди ва қўллари билан гўзаллик ярата бошлайди. Ёзувчилик ҳам шундай, кўзга кўринмас нафис бир ипга сўзлар кетма-кетлигини жамланганда аёл руҳий олами ярала боради”,¹ – деб жавоб беради.

Асарларида танланган сюжетлар адиба шахсияти билан қанчалик алоқадорлиги ҳақидаги саволга у шундай жавоб берган эди: “Менимча чамбарчас боғлиқ. Ҳатто асарларимдаги қаҳрамонлар эркалар бўлсада. Аёллар ва эркаларда бирдек содир бўлиши мумкин бўлган мавзуларни кўтараман. Инсониятга хос ишқ ва ранж каби. Мен ишқ ва ранж туйғулари қоришмасидан бўлган бир аёлман. Шу жиҳатдан фикрларимнинг ҳар бир бекатида аёллар. Барча айтганларим ва ёзганларимга қарамай, ҳали айтмаган ва ёзмаганларим унданда ортиқ.” Адибанинг фикрича “барча жойларда, барча даврлардаги аёлларга хос муштарак туйғу ишқ ва муҳаббат туйғусидир, аёлнинг бутун дунёни остин-устун қилиб юборадиган муҳаббати. Аёллар муҳаббат учун ўзларини фидо қиладилар, муҳаббат учун кечирадилар, меҳр берадилар”² – деб ҳисоблайди Розия Тужжор.

Розия Тужжор бутун дунё аёлларига ўзлигини топишларини, ўзларини ҳурмат қилишларини, ўз ички оламини эшита билишларини, аёллик шаънини кадрлай билмоқликлари кераклигини таъкидлайди.

Адибанинг “Ҳам олма, ҳам юлдуз” тўпламидан жой олган “ریزش زردھا رویش سبز ها” (“Сарикларнинг тўкилиши, яшилларнинг ўсиши”)³ ҳикоясининг номланишиданок ўқувчини рангларга алоҳида эътибор беришга тайёрлайди. Яъни ҳикоядаги “сарик” ва “яшил” рангларида ўзига хос рамзийлик бор. Аввалам бор ҳар бир халқда ранглар рамзийлиги ўзига хос маънога эга эканлигини таъкидлаб ўтиш жоиз. Мазкур ҳикояда сарик ва яшил рангларга асосий эътибор берилганлиги туфайли бу рангларнинг турли халқлардаги маъноларига тўхталиб ўтамиз. Кўпгина халқларда сарик ранг салбий маъноларни англатади, масалан, гуноҳ, хиёнат, хафагарчилик, емирилиш, умидсизлик, касаллик каби. Бундан ташқари “Yellow Jack” (“Сарик Жек”) – карантин белгиси сифатида кемаларда кўтарилган байроқ бўлган. Ўрта асрларда Испанияда гулханда ёқиб юбориладиган бидъатчиларга ҳам сарик кийим кийдиришган. Хитойда эса сарик ранг Ўрта ер денгизи тимсоли бўлган. Сарик рангдаги либосларни эса фақат император ва унинг оила аъзолари кийиши мумкин бўлган. Бундан ташқари махсус меҳмонлар сарик гиламли хонага таклиф қилинган.

Яшил ранг – ҳаёт ранги. Яшил ранг ижобий хусусиятга эга бўлиб ўсиш, табиатнинг қайта туғилиши, умид, ёшлик каби маъноларни англатади. Ислом динида яшил ранг ҳаёт рамзи, исломнинг рамзи шунингдек жаннат тушунчаси ҳам айнан яшил ранг билан боғлиқ.

Ҳадисларда эса яшил рангдаги кийимларга тарғиб қилинган.

¹ www.hawzah.net/fa/Magazine/View/3992/.../24456

² Шу сайт.

³ 7 ص راضيه تجار. هم سيب هم ستاره

Розия Тужжорнинг ҳикояси беморларни даволайдиган доктор аёл ҳақида. Беморларни даволашга ўрганган аёл ўзи хавфли касалга чалинганлигини билиб қолади ва аввалига руҳий инқирозга учрайди. Ҳикоя сюрреалистик услубда ёзилган. Қаҳрамон ҳолати аниқ таҳлиллар ўрнига жонли сезимлар орқали кўрсатилади. Ички изтироблари билан ташқи совуққонлиги бир-бирига зид. Доктор аёл алаҳсирайди, унга ҳамма нарса сариқ бўлиб кўринади: Сариқ ранг касаллик рамзи, сариқ гуллар, сариқ барглари. Ўз кўзларида касалнинг қиёфасини кўради, жисмидан жой олган касаллик билан гаплашади, касалликка мурожаат қилади:

خیال می کنی که هستی که این طور آمده ای و در من جا گرفته ای؟ من می توانم همان طور که آن هارا با دادن چند قرص شفا می دهم. خودم را هم.

خیال میکنی که هستی اینطور آمده ای و سر راهم نشسته ای؟ از دستت خلاص خواهم شد. خواهی دید. خلاص.¹

“Борман деб ўйлаяпсанми? Ўзингни шундайича келиб мендан жой олган деб билияпсанми? Мен уларни бир неча таблетка бериб даволаганим каби, ўзимни ҳам даволай оламан.

Борман деб ўйлаяпсанми? Ўзим шундайича келиб, сенинг йўлингга қўнганман демоқ-чимисан? Сендан халос бўламан, ҳали кўрасан. Халос бўламан. Халос.”

Ҳикояда психологик ҳолатларга кўп эътибор берилган. Қаҳрамон аёл ўзини доим бир тушда юргандек, ярим уйқуда, яримжон аҳволда сезади. Кейин эса сариқ гулларни юлиб ташлайди, нимаики сариқ бўлса ҳаммасини кўздан йўқотади. Сариқ нарсалар ўрнини ям-яшил ўт-ўланлар эгаллай бошлайди. Дарёга тушади, ёмғир остида қолади, анча тинчланиб, қалбида яна умид учкунлари пайдо бўлади. Қаҳрамоннинг деразадан дарёга тушиши, сувнинг юзида юриб кетиши, яна деразадан қайтиб иш кабинетига қайтиши аслида унинг руҳиятида содир бўлаётган жараёнлар. Яъни адиба тахайюл эркинлигига йўл бериб, ғайриоддий, фантастик элементларни қўллаган. Аҳамият бериб қаралса, унда сюжет умуман йўқ. Доктор аёлнинг дераза орқали хонадан чиқиб дарёга тушиб, яна иш жойига қайтишидан бошқа ҳаракат йўқ. Ҳикояда қаҳрамоннинг ички фикрлари, онг оқими, ўзи билан ва касаллиги билан курашиши, фикрлари ва ассоциациялари (тасаввурлари) бир-бири билан бетартиб алмаши-ниб туради. Қишлоқ врачининг беморларни қабул қилишини кутиб туришлари, уларнинг сони 250 дан ортиб кетган. Адиба навбат кутиб турган беморларни тасвирлашда жуда кўп ўхшатишлар, кўчма маънолар, истиора санъатидан фойдаланган. Масалан: “Қизарган қовоқ-лар, катта қоринлар ва ёрилган баданлар хўнграб йиғлашарди.”² Шифокор аёл беморларни тузатади, ўзи ҳам яшаш учун, ҳаёт учун курашади.

Ҳикоянинг номланишининг рамзий маъноси ҳам кўтаринки кайфиятни англатиб туради, яъни “Сариқларнинг тўкилиши, яшилларнинг ўсиши”. Сариқ рангдаги барча нарсалар йўқо-либ, ўрнини ҳаёт рамзи бўлган яшиллик эгаллай бошлайди.

Адибанинг “قاب انتظار” (“Соғинч қобиғи”)³ ҳикояси ҳам реалистик йўналишда ёзилган ҳи-коя. Мазкур ҳикоя 1980-1989 йилларда бўлиб ўтган Эрон-Ироқ уруши⁴да ўлган аскарнинг хотини кундалиги шаклида, иккинчи шахсга, яъни ёш келининг эрига мурожаати шаклида ёзилган. Унда ҳам Эронликлар ҳаёти аниқ, равшан ифодаланган. Наврўз байрамини кутиш,

¹ راضيه تجار. هم سيب هم ستاره. تهران 1386 (2007) ص 13

² 12 ص راضيه تجار. هم سيب هم ستاره

³ 131 ص راضيه تجار. هم سيب هم ستاره. تهران 1386/2007

⁴ Эрон-Ироқ уруши – Эрон ва Ироқ ўртасидаги қуролли тўқнашув. Форс кўрфазидаги биринчи уруш бўлиб, 1980 йилнинг 22 сентябридан 1988 йилнинг 20 августига қадар давом этган. Урушдан олдин ҳам Эрон ва Ироқ ўртасида Форс кўрфазида етакчилик учун ҳамда ҳудудий масалалар бўйича бир қатор тортишувлар бўлиб турган. Эрон-Ироқ уруши XX асрнинг энг узок давом этган қуролли тўқнашувларидан бири бўлиб тарихда қолди.

бу байрамда тайёрланадиган таомлар, урф-одатлар, расм-русумлар, кийимлар, келиннинг қайнонага бўлган ҳурмати кўрсатилган: (امروز با اصرار موهای پنبه ای مادر ت را حنا بستم و ناخن پاهایش را گرفتم). – “Бугун кўярда-қўймай онангнинг оқарган сочларини ҳиноладим ва оёқларининг тирноқларини олиб қўйдим”), Ҳофиз девони бўйича фол очиш ва бошқа Эронликларга хос хусусиятлар содда, равон тилда баён этилган. Шу жиҳатлари билан ҳикоя жуда қизиқарли. Мазкур ҳикояда адиба рангларга кўп аҳамият берган, хусусан сариқ рангининг ҳосиятсизлиги ҳақида زردی مان را به آتش – “Сариқ нарсаларимизни оловга ташлардик ва қизил нарсаларимизни олиб қўярдик” жумласидан билиб олишимиз мумкин. Юқоридаги ҳикояда бўлгани каби сариқ ранг салбий, қизил ранг эса ижобий бўёқдорликка эга. Қизил ранг одатда қон ва оловни англатади. Бу рангнинг маънолари жуда хилма-хил ва баъзи ҳолларда бир-бирига зиддир. Қизил ранг баъзан қувонч, гўзаллик, муҳаббат ва тўқис ҳаёт, баъзи ҳолларда эса адоват, қасос, уруш каби салбий маъноларни англатади. Аммо биз таҳлил қилаётган “Соғинч қобиғи” ҳикоясида қизил ранг ижобий маъноларда қўлланилмоқда.

Бундан ташқари адиба асарда чиройли ўхшатишлардан ҳам фойдаланган: هنوز خاک باغچه برای پرنده هایی که – “Боғчанинг тупроғи ҳали ҳам қор кўрпаси остида”, زیر پوششی از برف است. – “Уйимизнинг кичик мусофирлари бўлган қушларга нон ушатиб берардик”. Келин эрининг ўлганлиги тўғрисида маълумотнома олган бўлсада, унга эри ҳаётдек, гўё узок сафарга кетгандек туюлади. Ҳикоя муҳаббат, садоқат ва вафони тараннум этади.

Адиба реалистик ҳикоялар билан бир қаторда сюрреалистик манзаралар билан ажралиб турадиган модернистик йўналишдаги ҳикоялар муаллифи ҳамдир. У ҳам реалист, ҳам сюрреалист ёзувчидир. Адиба сюрреалист ёзувчи сифатида кўпроқ қаҳрамонларнинг руҳий кечинмалари ва ботиний ҳолатларини тасвирлайди. Розия Тужжорнинг “آن صدای روشن” (“Ўша ёниқ овоз”) ¹ ҳикоясида ҳам ўзига хос ранглар, ишоралар, рамзлар, сирли овозлар қўлланганлиги билан реалистик ҳикоялардан ажралиб туради. Мазкур ҳикояда ҳам адиба рангларга кўп аҳамият берган, ранглар билан ўйнаган. Ҳикояда адиба ранглар ясада ноёб ўхшатишларни топиб қўллайди:

صد ها ستاره سرخ و زرد و آبی – юзлаб қизил, сариқ ва мовий юлдузлар

کوه سفید و خامستری – оқ ва қулранг тоғ

کلیدی طلائی – олтинранг калитча

پره های مسی رمگ – мисрангли қанотлар

برگها سرخ بودند و زرد و نارنجی – барглар қизил эдилар, сариқ ва тўқ сариқ

آسمان سربی – осмон қорамтир

باغ نه سرخ و نه زرد و نه نارنجی – на қизил, на сариқ ва на тўқ сариқ бўлган боғ.

Япроқларнинг қизил, сариқ ва тўқ сариқ ёки осмоннинг қорамтирлиги оддий ифодадар, бироқ юлдузларнинг қизил, сариқ ва мовийранг юлдузлар бу оригинал ўхшатишдир.

Гувоҳи бўлганимиздек, адиба ҳаётнинг аччиқ-чучугини, паст-баландини яхши билиб, ҳаёт манзараларидан турли ранглар ифодасида китобхонга етказиб беради. Розия Тужжор тасвир учун танлаган образлар ва ранглар ёрқин ва ўзига хослиги билан ажралиб турди. Адиба ижодида аёл олами, аёл тақдири, аёл образи турли рангларда жилваланди.

Хулоса қилиш мумкинки, замонавий Эрон адабиётида аёл кўнглини тўла англашда, қалби тубига етиб боришда, унинг барча сир-асрорларини кашф этишда таниқли адиба Розия Тужжор ижоди алоҳида ажралиб турди. Унинг ҳикояларида аёл образига янгича талқин

¹ 147 ص. راضیه تجار. هم سیب هم ستاره

кузатилади, яъни унинг ҳикояларида анъанавий мазлума шарқ аёли эмас, балки зиёли, ўз овози ва эркига эга аёл образи тасвирланди. Розия Тужжор ҳикояларида шоирона услубни қўллайди. Унинг ҳикояларига хос хусусиятлардан бири махзунлик кайфиятининг устунлигидир. Хусусан кайфиятни тасвирлашда адиба рангларга кўп мурожаат қилади. Тужжорнинг ҳикоялари воқеаларга бой эмас, балки ушбу ҳикоялар инсоннинг, айниқса аёлларнинг ички дунёсига қилинган сафарнинг баёнидан иборатдир.

**ПУСУНГЛИНГНИНГ “ЛЯО ЖАЙНИНГ ҒАРОЙИБОТЛАР
ҲАҚИДАГИ ҲИКОЯЛАРИ” АСАРИ ВА УНИНГ ДУНЁ
АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ЎРГАНИЛИШИ**

ЗИЯМУХАМЕДОВ ЖАСУР

филология фанлари номзоди, доцент, ТДШУ

Аннотация. Мазкур мақолада Ляо Жай тахаллуси билан ижод қилган, сеҳрли новелла шакли ривожланишига асос солган, фольклор асосида асар ёзиш соҳасида ўзига хос мактаб яратган, Хитойнинг буюк ҳикоянависи Пу Сунглинг қаламига мансуб бўлган “Ляо Жайнинг ғаройиботлар ҳақидаги ҳикоялари” асарининг дунё тилларига таржималари ва уларнинг тадқиқига доир айрим масалалар, хусусан таржималар ва уларнинг наирлари борасида ҳам мулоҳазалар юритилади. Бундан уч аср муқаддам у «Ляо Жайнинг ғаройиботлар ҳақидаги ҳикоялари» китобини яратди. Баъзи маълумотларга кўра Пу Сунглинг ҳаёти мобайнида 500 га яқин новелла ёзган. Бироқ унинг айрим новеллалари бизгача етиб келмаган. Адиб умр бўйи ғайриоддий ҳодисалар ва сеҳрли нарсалар ҳақидаги ҳикояларни, шунингдек, халқ латифаларини йиққан. Бирор Хитой ёзувчиси Пу Сунглинг каби қисқа ҳикоянинг шунчалар турли-туман шаклларини билмаса керак. Хитой адабиётида қисқа ҳикоя деганда, халқ эртақ ва афсоналар, баъзида масал ёки латифа, айрим ҳолларда эса қадимги ҳикоя ёки новелланинг қайта ишлангани тушунилади. Мақолани ёзиш жараёнида олиб борилган тадқиқотлар ва кузатувлар натижасида маълум бўлдики, XVIII асрдан то шу кунга қадар, “Ляо Жайнинг ғаройиботлар ҳақидаги ҳикоялари” асари йигирмадан ортиқ тилларга таржима қилинган. Жумладан асар инглиз, француз, немис, италян, испан, дания, чех, рум, поляк, венгрия, рус, ирланд, латвия, ўзбек, тожик, қирғиз, рус, украин, япон, корейс, вьетнам, мўғул ва бошқа тилларга ўғирилган. Мазкур тадқиқотимиз давомида Хитой классик адабиёти орасида бунчалик кўп тилларга таржима қилинган асарлар жуда камлиги аниқланди. Ҳеч бир тарихий асар ўтмиши манзарасини бадий адабиёт сингари иқир-чикирларигача батафсил акс эттира олмайди. Шу маънода Пу Сунглингнинг мазкур асари хитой халқлари ҳаётининг инъикоси, маданий меросининг ажралмас қисми, хитой жамиятидаги турли табақалар ҳаёти ва ўзига хосликлари ҳақида фикр юритишга имкон берувчи маълумотлар манбаидир.

Таянч сўз ва иборалар: Пу Сунглинг, новелла, венян, ғаройиботлар, мумтоз адабиёт, Ляо Жай, арвоҳлар, таржима, динлар, мафкура, феодал ғоялар.

Аннотация. Данная статья посвящена переводам и исследованиям на мировые языки произведений Ляо Джая о чудесах, написанных великим китайским рассказчиком Пу Сунлином, писавшим под псевдонимом Ляо Джай, заложившим основу для развития волшебной новеллы и создателем уникальной школы фольклорной письменности. В ней рассматриваются некоторые вопросы, в частности переводы